

زن و دفاع از ارزش های دین از منظر اسلام

آمنه ادیب دوست^۱

چکیده

منزلت و جایگاه زنان در اسلام و حفظ کرامت انسانی زنان یکی از ویژگی های مهم اسلام است. بررسی وقایع تاریخی در مورد حضور زنان مسلمان در صحنه های جهاد، هجرت ایشان در حفظ دین، بیعت با رسول خدا(ص) وائمه اطهار(ع) و دفاع از ولایت نشان می دهد که این حضور زنان مورد تایید این بزرگواران واقع شده است و شرکت بانوان نقش آفرینی چون حضرت خدیجه(س)، حضرت فاطمه زهرا(س)، حضرت زینب(س) و... در دفاع از دین و ولایت و ارزش های دینی تایید اصل جواز حضور زنان در صحنه های سیاسی و اجتماعی جامعه اسلامی را اثبات کرده است، شکل و قالب فعالیت های بانوان در جامعه امروز به تناسب شکل و ساختار جامعه کنونی و شرایط آن با فعالیت های سیاسی زنان صدر اسلام تغییر کرده است، در عصر حاضر به ویژه در نهضت بیداری اسلامی مشارکت زنان در دفاع از دین تغییر کرده که لازم است مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور در مقاله حاضر با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای به بررسی این نوع تغییرات پرداخته شده است و از این پژوهش استفاده می شود که مشارکت زنان در دفاع از دین در زمینه های مختلف از جمله همسر داری، مادری، فرزندآوری و تربیت آنها و همچنین فعالیت آنها در عرصه های علمی و فرهنگی مورد توجه قرار می گیرد.

واژگان کلیدی: زن، دفاع، ارزش، دین، اسلام

^۱ طلبه سطح ۲، حوزه الغدیر تهران adib.dost.1355 @Gmail.com

مقدمه

دفاع از دین در اسلام از اهمیت زیادی برخوردار است. در دفاع از دین، زنان نقشی همانند مردان دارند و دفاع از ارزش های اسلامی بر او نیز واجب است. زن می تواند به همه آن فضائلی که مرد با دفاع از دین کسب می کند، دست یابد و این امر با ایفای نقش در خانواده محقق می شود زیرا وظیفه همسر داری، تربیت فرزندان و حفظ کانون خانواده امر بسیار مهمی است که به منزله جهاد و دفاع از دین می باشد و پیشوایان معصوم علیهم السلام نیز به اهمیت آن اشاره کرده اند.

دفاع از دین از دستورات الهی است و زنان نیز به عنوان قشری از افراد جامعه باید ایفای نقش کنند، با توجه به اهمیت این موضوع و اینکه قبل از این هم تحقیق های زیادی در رابطه با این موضوع نوشته شده لازم است که این موضوع مورد بررسی قرار گیرد و هدف آن است که با بررسی الگوی شناختی زن مقدار مشارکت زنان در دفاع از اسلام تحقیق شود و روشن شود که حضور زنان در عرصه های سیاسی و اجتماعی توسط آموزه های وحیانی و سیره پیشوایان معصوم علیهم السلام مورد تایید بوده است، و همچنین نقش زنان در جامعه کنونی که عصر بیداری اسلامی است بررسی شده است.

در این تحقیق به نقش زن در دفاع از دین با استفاده از آیات و روایات پرداخته شده که به روش تحلیلی و توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه ای مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

۱- مفهوم شناسی واژگان

قبل از بررسی جایگاه و نقش زن در دفاع از دین لازم است به مفاهیم خاص این تحقیق اشاره شود.

۱_۱ دفاع

دفاع از ماده دفع به معنی به شدت دور کردن، بازگشتن، چیزی را به طرفی فشار دادن و پس دادن می باشد. (محمد قریب، فرهنگ لغات قرآن، ج ۱، ص ۴۲۵)

و در اصطلاح، دفاع به معنی دور کردن حمله و هجوم نظامی دشمنان اسلام است.

۱-۲ دین

واژه دین در فرهنگ لغات، مترادف با کلماتی چون حکم و قضا، رسم و عادت، شریعت و مذهب، همبستگی و غیر آن آمده است. (لغت نامه دهخدا، ص ۵۷۲)

کاربردهای قرآنی نیز به معانی زیادی از جمله: جزا، حساب، قانون، شریعت، طاعت و بندگی، تسلیم و انقیاد، اسلام، روش و رویه، توحید و خداپرستی آمده است. (قرشی بنایی، قاموس قرآن، ج ۲، ص ۳۸۰)

و در اصطلاح دین، عبارت است از اصول عملی و سنن و قوانین عملی که برگزیدن و عمل به آن ها تضمین کننده سعادت حقیقی انسان است. (تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۱۹۳)

۱-۳ اسلام

اسلام از واژگان قرآن کریم به معنای انقیاد و تسلیم شدن است. (قرشی بنایی، قاموس قرآن، ج ۳، ص ۳۰۱) و همچنین به معنای صحت و عافیت و دوری از هر گونه عیب و نقص و فساد است.

و در اصطلاح اسلام آخرین شریعت الهی است که در حدود چهارده قرن پیش بوسیله پیامبر اکرم (ص) به مردم ابلاغ شد. پس اسلام واقعیتی کلی است که انسان و عالم محیط بر او را شامل می شود و در حاق ذات موجودات نهفته است.

علت نامگذاری شریعت خاتم به اسلام این است که در این دین بنده تسلیم اراده ی خدای سبحان است. (طباطبایی، المیزان فی التفسیر قرآن، ج ۱، ص ۳۰۱)

۱-۴ ارزش

ارزش به معنای بها، قیمت، قدر، برازندگی، و شایستگی است. (دهخدا، لغتنامه دهخدا، ۱۵۳۸، ص ۲) و به تمام چیزهای مطلوب، مفید، خواستنی و ستودنی گفته می شود. (ساروخانی، دائرة المعارف علوم اجتماعی، ۸۴۴)

ارزش ها در اصطلاح جامعه شناسی، معیار هایی است که به جامعه و فرهنگ معنا می بخشد (صفایی حایری، درس هایی از انقلاب، ص ۲۲) و عقایدی است که افراد یا گروه های انسانی درباره آن چه مطلوب، مناسب، خوب یا بد است، دارند.

۲_ نقش زنان در دفاع از دین از منظر قرآن و روایات

از آن جایی که جمعیت زنان حداقل نیمی از جمعیت کل جهان را تشکیل می دهد و نقش تربیتی آنان در نسل جامعه را نمی توان انکار کرد، پس زنان اساس جامعه و عامل تربیت کننده فرهنگ آن به حساب می آیند از این رو تربیت و هدایت آنان از اهداف اساسی قرآن است، بدین جهت بخش مهمی از آیات قرآن در مورد زنان و نقش آنان در خانواده و اجتماع و سیاست نازل شده است.

۲-۱ نقش زنان در امور اجتماعی

اسلام برای حضور اجتماعی زنان هم مرزهایی معین کرده است که مطابق با فطرت سالم انسانی و سرشت پاک زن است. برای شناختن مرزهای حضور اجتماعی زنان باید آن را از شرع مقدس اسلام آموخت که چیزی جز آنچه فطرت انسان می پسندد و تأیید می کند، نیست.

و همچنان برای انسان عزّتی خاص قائل است: «لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» (اسرا، ۷۰) تا آن جا که او را خلیفه الله قرار داد: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً» (بقره، ۳۰) اما فطرت او را چنان سرشت که به تنهایی نتواند زندگی کند و به حیات خود ادامه دهد، بنابراین زن و مرد دو عضو یک اجتماع زیبا به نام خانواده و هر دو به حکم فطرت، جویای کمال بیشتر و هر چه بهتر این واحد اجتماعی کوچک هستند و به نسبت استعداد های فطری، برای خود وظایف و حقوقی قائل اند. شریعت مقدس اسلام بر اساس استعدادهای درونی زن و مرد و با توجه به توانمندی های خاص آنان، قانون احکام خانواده و مرزهای حضور اجتماعی و وظایف و حقوق زن و مرد را دقیقاً معین کرده و عمل کردن به آنها را، ضامن به کمال رسیدن و به سعادت رسیدن خانواده و اجتماع دانسته است.

زن و مرد به دلیل تفاوت های فطری، هریک نقش خاص و متفاوت با دیگری را عهده دار می شوند. به همین جهت، اسلام در وظایف و تکالیف اجتماعی که قوامش به تعقل یا احساس است، میان زن و مرد

تفاوت‌هایی گذاشته است. ولایت، قضاوت و جنگ را که احتیاج مبرم به تعقل و صلابت دارد، به مردان و پرستاری، پرورش نوباوگان و تدبیر خانه را به زنان واگذار نموده است (طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۳۸۶)

گرچه زن و مرد به لحاظ انسان بودن، در پیشگاه خداوند هیچ امتیازی بر یکدیگر ندارند. (تساوی در حقوق معنوی) اما به لحاظ عمل به وظیفه، هریک به نسبت توانمندی خاص خود وظایفی خاص برعهده دارند و ملاک برتری هریک به دیگری در عمل کردن وظیفه، یعنی حفظ حدود و مرزهایی است که خداوند برای آنان معین کرده است؛ «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقٰیكُمْ». (حجرات، ۱۳). اسلام به بهترین وجه، به ندای وجدان و فطرت انسان در تمامی ابعاد آن پاسخ گفته است؛ و با توجه به این ندای فطری و نیازهای درونی زن و مرد، کاملاً عادلانه و با حفظ عزتمندی هریک از آنان، مرزهای فعالیت و حقوق هر کدام را دقیقاً رعایت کرده است «عمل هیچ عمل کننده ای ضایع نمی شود». (آل عمران، ۱۹۵)

زن و مرد در مقابل حقوق انسانی، کاملاً مساوی هستند و اجرشان محفوظ است. از طرف دیگر، با توجه به اختلاف روحی و جسمی و خواسته و نیاز فطری آنان، می‌فرماید: «مردان سرپرست زنان‌اند، به سبب برتری‌هایی که خداوند برای بعضی نسبت به بعضی دیگر قرار داده است و به دلیل هزینه مالی که انجام می‌دهند». (نساء، ۳۴)

به طور کلی قرآن با بیان احکام و قوانین رو شنگر خود، حقوق سیاسی و اجتماعی زن را در کنار مرد مورد توجه قرار داده است. لذت حضور اجتماعی و نظارت بر اعمال جامعه اسلامی را از طریق امر به معروف و نهی از منکر که از مهمترین فرائض دینی به شمار می‌رود به عنوان یک حق به آنها داده و بدین ترتیب مشارکت ایشان را در ارشاد و فرهنگ عمومی جامعه ثبات می‌بخشد.

به دلیل اهمیت این فریضه خداوند در یازده آیه قرآن با خطابه‌های عام که تفاوتی بین زن و مرد نیست به امر به معروف و نهی از منکر سفارش کرده است و برای تأکید بیشتر بر این امر واجب الهی در سوره توبه با ذکر جنسیت می‌فرماید:

«مردان مؤمن و زنان مؤمن بر یکدیگر ولایت دارند، به نیکی فرمان می‌دهند و از ناشایست باز می‌دارند». (توبه، ۷۱)

زنان ایرانی نقش بسیار اساسی و تعیین کننده در پویایی مقاومت و ایستادگی در مقابل دشمن بعثی در طول ۸ سال دفاع مقدس نشان دادند. آنها نه تنها خود را در سرنوشت جنگ مسئول می دانستند بلکه به جهت پایداری در صحنه های نبرد به اسارت نیز در آمدند. سرگذشت ۴ آزاده ایرانی که هر یک اسطوره های مقاومت زن ایرانی را به نمایش گذاشتند شاهد این مدعی است.

۲-۴ مشارکت زنان در موج بیداری اسلامی

بیداری اسلامی به معنای احیای مجدد امت اسلامی در پرتوی اسلام واقعی و اصیل است. بیداری ای که موجب از بین رفتن تمام آثار و مظاهر خواب آلودگی دنیای اسلام می شود و همه مسلمانان عزم خود را برای بازگشت به آموزه ها و ارزش های الهی جزم می کنند.

در عصری که تمدن مدرن غربی مشعل دار تاریکی ها بوده و جهان باطل را در نبرد، در مقابل جهان حق رهبری می کند، زنان باید به کمک مردان جامعه به فکر برگرداندن دیدن به عرصه زندگی فردی و اجتماعی باشند.

زنان کانون عاطفه و محبت در محیط خانواده هستند که باعث وحدت و انسجام فرزندان و همسر می شوند، نظام خانواده را قوام می بخشند و سلامت و سعادت خانواده و جامعه را تامین می کنند.

براساس این ویژگی های خاص ، زنان می توانند نقش های مربوط به خود را مانند نقش همسری، فرزند پروری، خانه داری، و حضور حمایتی در جامعه را براساس اهداف آفرینش ایفا کنند.

۱-۲-۴ نقش همسری

دین اسلام برای تداوم و بهبود کیفیت خانواده با در نظر گرفتن حقوقی برای زن و مرد، وظایفی را برای آنان تعیین کرده است. زن اگر به نکات شوهرداری خوب آشنا باشد با انجام وظایفی که خداوند بر او محول کرده است می تواند منزل را به بهشت برین تبدیل کند و از شوهر و فرزندان خود افرادی آبرومند، لایق و پویا بسازد و زمینه خوشبختی، آرامش و فضیلت را در منزل فراهم کند .

شوهر داری در اسلام اهمیت بسیار زیادی دارد و در همین رابطه امام علی (ع) می فرمایند: «جهاد زن خوب شوهر داری کردن است» (بحار الانوار، ج ۳، ص ۲۵۲)

اطاعت از شوهر و خودداری از نافرمانی او، اظهار علاقه و محبت به همسر و همچنین استقبال گرم از او و آرایش و آراستگی برای شوهر از مهمترین وظایف زن نسبت به شوهر است، تا جایی که پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: «اگر سجده کردن برای غیر خدا جایز بود، دستور می دادم تا زن در برابر شوهرش سجده کند.» (فروع کافی، ج ۵، ص ۵۰۷، ح ۶)

۲-۲-۴ نقش مادری

در اسلام نقش مادری مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. پیامبر اسلام (ص) می فرمایند: «بهشت زیر پای مادران است» که نشان دهنده اهمیت مقام مادری در اسلام است.

اما در عصر حاضر، تربیت انسان دین دار، پویا، کارآمد و عاشق ولایت، از اهمیت و جایگاه والایی برخوردار است؛ چرا که ما با جریان ناتوی فرهنگی مواجه هستیم که بنا دارد از نسل جوان ما یک نسل بی هویت و بی ریشه بسازد، همان طور که مقام معظم رهبری در جمع دانشگاهیان و دانشجویان استان سمنان، فرمود: باندهای بین المللی زر و زور، برای تسلط بر منافع ملت ها، سازمان های نظامی ناتو را تشکیل داده بودند. اکنون در پی تشکیل ناتوی فرهنگی هستند و با استفاده از امکانات زنجیره های متنوع و بسیار گسترده رسانه ای ... در پی تخریب هویت ملی جوامع بشری هستند.

این جاست که نقش مادران در دفاع از هویت ملی و دینی و انتقال ارزش ها، بسیار پررنگ می شود؛ چرا که تمام ارزش های دینی، اخلاقی، ملی و... در درون خانواده شکل می گیرد، نهادینه می شود و به جامعه منتقل می گردد؛ به ویژه ارزش های ولایت مداری که از ارزش هایی است که، دشمن نوک تیز حمله خود را متوجه آن کرده است، توسط خانواده از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود.

۲-۲-۳ نقش فرزندآوری

فرزندآوری سبب نشاط و سلامت روانی و انگیزه والدین می شود. فرزندان با رفتار و شوق هیجانی در کودکی و نوجوانی، به خانه و والدین خود شادی می بخشند. یکی از عوامل مهم فرزندآوری، کاهش

افسردگی و استرس در زندگی است. همانگونه که به دنیا آمدن فرزند سبب شادی والدین می شود، انگیزه و شور بزرگ کردن و حضور بچه ها همیشه همراه والدین خواهد بود.

ورود فرزند به خانواده، گرمی و صمیمیت را وارد خانه می کند. با به دنیا آمدن فرزندان، امید و آرزو در والدین افزایش می یابد. والدین برای برآورده کردن نیازهای فرزند شان تلاش مستمر می کنند. آنها هر فعالیتی را به امید فرزندان و فراهم کردن آینده ای با کمترین نقص انجام می دهند. کسانی که امید به زندگی بالایی دارند عمر طولانی تری خواهند داشت.

با آغاز زندگی مشترک، وابستگی و علاقه هر دو طرف بیشتر می شود، اما وقتی زوجین صاحب فرزند می شوند احساس دوست داشتن و دوست داشته شدن در آنها با معنای متفاوت و جدیدی شکل می گیرد. ابراز علاقه دیگر هیچ قید و شرطی ندارد و والدین خالصانه ترین شکل محبتشان را ابراز می کنند

وجود فرزند و تربیت آنها در شخصیت والدین اثرگذار است. به ویژه والدینی که با مطالعه و آموزش به تربیت فرزندان خود می پردازند، با کسب اطلاعات بیشتر و درک موقعیت های متفاوت علاوه بر اینکه فرزندان خود را به درستی تربیت می کنند، شخصیت و افکار خودشان نیز تغییر می کند. والدین با تولد فرزندان، تجربه های جدیدی به دست می آورند. هر فرزند شخصیت و خصوصیات اخلاقی مخصوص به خود را دارد. وجود فرزندان فعالیت های گروهی والدین را افزایش می دهد. رشد و تربیت فرزندان نیاز به کمک والدین دارد و به تنهایی امکان پذیر نیست. اما نبود فرزند باعث تزلزل و ناپایداری در خانواده می شود. نقش محوری زنان در تحکیم خانواده و تأثیر برجسته آنان در تربیت فرزند یکی از ویژگی های مهم زنان است.

۴-۲-۴ نقش حجاب و عفاف

امروز دشمنان اسلام و مخالفان نظام، حجاب و عفاف را هدف قرار داده اند و با استفاده از فضای مجازی و شبکه های ماهواره ای سعی در ضربه زدن به بنیان خانواده و بی هویت کردن و جدا نمودن زنان از جامعه و نظام مقدس جمهوری اسلامی را دارند. بنابراین باید مراقب این نقشه ها و تهدیدات دشمن برای ضرب زدن به فرهنگ حجاب و عفاف و ترویج بی حجاب در جامعه و تخریب بنیان خانواده باشیم.

امروز گسترش فرهنگ حجاب و عفاف، معرفی سبک زندگی اسلامی و بیان الگوهای مناسب برای بانوان در زمان کنونی در جهت تحکیم بنیان خانواده بسیار ضروری است. دین اسلام از آغاز با کرامت

و احترام به زنان نگاه نموده است و امام (راحل) در تجلیل و تقدیر مقام زن فرمودند: مرد از دامن زن به معراج می‌رود .

نتیجه‌گیری

با توجه به این که زن نیمی از پیکر اجتماع است و با در نظر داشتن روند تاریخی در رابطه با زنان می‌توان جایگاه زنان را در نظام هستی و نقش و تأثیر بسزای آنان را دریافت. زن در تمامی وقایع و فرآیندهای جاری در طول تاریخ ارتباط مستقیم داشته است.

زنان باایمان در این راه همانند زمینه‌های دیگر که در آن برادرانشان را یاری می‌کردند، به کمک مردان آمده و با او مشارکت فعال داشته‌اند. بنابراین سزاوار است اگر گفته شود: همه‌ی سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود و زن مبدأ همه‌ی خیرات است .

زنان ایرانی با الهام از آموزه‌های اسلامی والگوگیری از بانوان بزرگ تاریخ اسلام تاکنون در همه امور دینی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی توانسته اند نقشی موثر در پاسداری از ارزش‌های دینی داشته باشند. امروزه نیز باید زنان در دفاع نرم از ارزش‌های اسلامی بیش از گذشته تلاش کنند و با تولید علم و محتوای مناسب و استفاده از ابزارهای فرهنگی و هنری و همچنین فرزندآوری بیشتر و با حفظ حجاب و عفاف نقش آفرینی کنند.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

۱- امین عاملی، سید محسن، ۱۳۶۷، اعیان الشیعه، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۲- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۲، لغت نامه، انتشارات دانشگاه تهران

۳- ساروخانی، ۱۳۷۵، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران، انتشارات کیهان

- ۴- شیخ کلینی، ۱۳۹۰، اصول کافی، تهران، انتشارات دارالثقلین
- ۵- شیخ کلینی، ۱۳۹۴، فروع کافی، تهران، انتشارات قدس
- ۶- صفایی حایزی، ۱۳۸۸، درس ایی از انقلاب، قم، انتشارات لیلہ القدر
- ۷- علامه طباطبایی، محمد حسین، ۱۳۵۰، تفسیر المیزان، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه
- ۸- علامه مجلسی، محمد باقر، ۱۳۸۶، بحارالانوار، تهران، انتشارات اسلامیہ
- ۹- قریب محمد، ۱۳۶۶، فرهنگ لغات قرآن، تهران، انتشارات بنیاد
- ۱۰- قمی، شیخ عباس، ۱۳۹۶، سفینه البحار، تهران، انتشارات بنیاد
- ۱۱- قرشی بنابی، علی اکبر، ۱۳۷۱، قاموس قرآن، انتشارات دارالکتب الاسلامیه
- ۱۲- محمدی اشتهاردی، محمد، ۱۳۷۶، زنان مردآفرین تاریخ، تهران، انتشارات نبوی
- ۱۳- محمدی بیگی، الیاس، ۱۳۷۹، فروغی از کوثر، قم، انتشارات زائر
- ۱۴- واقدی، المغازی، ۱۳۶۹، تهران، مرکز نشر دانشگاهی